

УДК 374.74:342.78

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ ЦЕНТРУ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВІЙСЬКОВОГО ВТОРГНЕННЯ

Ольга Стефанюк

кандидат економічних наук, доцент
Полтавський університет економіки і торгівлі
м. Полтава, Україна
ORCID 0000-0001-7362-6096
oluska2017@ukr.net

Ксенія Пивоварська

кандидат філософських наук
Полтавський університет економіки і торгівлі
м. Полтава, Україна
ORCID 0000-0003-1831-2929
lumpen@meta.ua

Анотація. Стаття присвячена розгляду діяльності Центру освіти дорослих м. Полтава в умовах повномасштабного воєнного вторгнення. Звична робота була порушена внаслідок безпосередньо бойових дій, великої кількості внутрішньо переміщених осіб, зменшенню або відсутності фінансування, відтоку кадрового потенціалу, проблем із енергопостачанням та опалення. Розглянуті конкретні кількісні та якісні показники, отримані протягом складного 2022 року, дидактичні особливості, обумовлені ситуацією. На прикладі Центру освіти дорослих м. Полтава проаналізовано відповідь на ці виклики, особливості організації навчальної та іншої діяльності, наприклад гуманітарної, та надано рекомендації для інших подібних центрів освіти дорослих. Також показано, що такі центри освіти дорослих можуть стати точками зростання, інтеграції та реінтеграції у громаді.

Ключові слова: освіта дорослих; центр освіти дорослих; військовий стан.

Постановка проблеми у загальному вигляді. 2022 рік приніс надзвичайні виклики, які призвели до величезних зрушень в усіх сферах, у тому числі в освіті. Працювати в умовах повномасштабного вторгнення освітянам було дуже важко або навіть неможливо. Величезна кількість людей, які стали вимушеними переселенцями, також суттєво вплинула на ситуацію в освіті – серед них були як працівники освітньої сфери, так і люди, що навчалися.

Не могло не вплинути усе це також на Центр освіти дорослих м. Полтава (ЦОД) – установу, яка з 2018 року надає освітні послуги як жителям області, так і інших регіонів онлайн. Вона створена ГО «Центр освіти дорослих Полтавщини» для започаткування окремого напрямку – проведення навчальних і тренінгових курсів для аудиторії від 18 до 60 років. 2022 рік мав стати важливим етапом на шляху до мети ЦОД – створення сприятливого освітнього середовища для особистого та професійного розвитку дорослих осіб, що прагнуть опанувати

нові компетентності, удосконалити існуючі професійні навички. Для цього були досить вагомі підстави. По-перше, суспільний резонанс від заходів ЦОД у попередні роки, розширення тематики освітніх програм і інтересу до них з боку споживачів освітніх курсів. По-друге, розширення кола партнерів ЦОД. По-третє, його підтримка з боку Полтавської міської ради, четверта сесія якої 18 червня 2021 року прийняла цільову міську програму «Розвиток освіти дорослих у Полтавській територіальній громаді на 2021-2025 роки». Проектом міського бюджету на 2022 рік на фінансування заходів з реалізації Програми передбачалося виділити 1,4 млн. грн. (понад 50 тис. доларів). Окрім того 1,5 млн. грн. (понад 55 тис. доларів) планувалось виділити на фінансування освітніх програм Університету третього віку. По-четверте, значно пом'якшилися обмеження, введені у зв'язку з пандемією Covid-19.

Нарешті, 22 лютого 2022 року Кабінет Міністрів України вніс на розгляд Верховної Ради України Проект Закону «Про освіту дорослих». У ньому пропонувалося затвердити на законодавчому рівні державну політику щодо освіти дорослих.

Все це створювало передумови для розширення освітньої діяльності Центру, перенесення акцентів на програми професійної перекваліфікації, підвищення рівня професійних компетентностей (або набуття нових) представниками різних вікових та соціальних груп дорослого населення.

На жаль, розпочата 24 лютого 2022 року широкомасштабна агресія Російської федерації в Україну суттєво вплинула на можливості, напрямки, зміст і форми реалізації роботи Центру.

По-перше, кошти передбачені в бюджеті Полтавської територіальної громади на підтримку освіти дорослих, освітні програми Університету третього віку, були направлені на підтримку Збройних Сил України, формувань територіальної оборони, будівництво бомбосховищ, підтримку внутрішньо-переміщених осіб. Потрібно було шукати додаткові джерела фінансування освіти дорослих. По-друге, місто Полтава стало важливим хабом для проживання біля 50 тис. вимушених переселенців з тимчасово окупованих територій та зони активних бойових дій. Значна їх частина мала гостру потребу в психологічній підтримці чи реабілітації, професійній перекваліфікації відповідно потреб місцевого ринку праці. Війна, зростання безробіття, зробили ці проблеми актуальними і для значної частини місцевого населення. Спільною для усіх категорій дорослого населення стала потреба в отриманні знань з надання первинної медичної допомоги, питань безпеки, екології. По-третє, постійні загрози ракетно-бомбових ударів, а з осені 2022 року ще й відключення електроенергії та засобів зв'язку змушували оперативно обирати розклад, форму

та місце проведення занять.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку освіти дорослих в Україні присвячено наукові праці О. Аніщенко, Л. Лук'янової, Н. Косик, О. Пехоти, М. Багринець, Е. Богів, О. Василенко, О. Волярської, Р. Дрозда, С. Зінченко, Н. Косик, Г. Красильникової, Л. Лук'янової, В. Молодиченка, О. Огієнко, Н. Павлик, О. Пастушок, Ю. Петрушенка, С. Прийми тощо. Також питання освіти дорослих розглядається у публіцистичній пресі, адже воно стає все більш актуальним. Через деякий час після початку вторгнення з'явилися праці, які аналізували зміни в українській освіті. Як правило, вони стосувалися формальної освіти. Так, у Київському університеті імені Бориса Грінченка випустили аналітичний звіт «Вища освіта в Україні: зміни через війну» (Ніколаєв, Рій, Шемелинець, 2023). А аналітичним центром Cedos на замовлення благодійного фонду savED за підтримки Міжнародного фонду «Відродження» було проведено дослідження «Війна та освіта: Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи» (Когут, Нікуліна, Сирбу, Жерьобкіна, Назаренко, 2023). Проте ми не знайшли наукових праць, які ви відображали специфічний сегмент – освіту дорослих у рамках відповідних центрів. Тому досвід ЦОД може стати дуже корисним для аналогічних інституцій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): мета статті – проаналізувати особливості функціонування Центру освіти дорослих м. Полтава в умовах повномасштабного військового вторгнення та екстраполювати отримані результати для вироблення загальних рекомендацій щодо діяльності центрів освіти дорослих.

Результати дослідження. Можна виокремити такі виклики для системи освіти, які постали після повномасштабного вторгнення:

1. Знищення інфраструктури закладів вищої освіти
2. Скорочення фінансування вищої освіти
3. Втрата кадрового потенціал
4. Відтік українських та іноземних студентів (Шевчук, Шевчук, 2023).

Усі ці виклики відчув і ЦОД. Утім, у 2022 році ЦОД не припинив свою роботу, але значно змінив її. Так, було розроблено навчальні програми довготривалих та короткотривалих курсів для онлайн та офлайн навчання:

- «Цифрова обробка фото»;
- «Домедична підготовка»;
- Цикл тренінгів. «Арт-терапія - лікування мистецтвом»;
- «Без шкідливої хімії: лайфхаки з екоприбирання та реставрації речей»;

Розроблено 17 навчальних програм для ВПО:

- «Крій та пошиття одягу» (100 год.);
- «Піцайолла» (24 год.);
- «Манікюр» (24 год.);
- «Перукар» (24 год.);
- «Екскурсовод» (20 год.);
- «Графічний дизайн» (48 год.);
- «Облік та оподаткування» (48 год.);
- «Початок власного бізнесу (Інтернет-магазин з нуля» (16 год.);
- «Ефективне резюме: крок до працевлаштування» (4 год.);
- «Управління конфліктами (Відновний підхід)» (8 год.);
- «Арт-терапія» (онлайн) (32 год.);
- «Арт-терапія» (офлайн) (32 год.);
- «Йога» (16 год.);
- «Психологія Емоційний інтелект» (16 год.);
- «Психологія «Люди та війна» (16 год.);
- «Психологія «Мотивація до життя» (16 год.);
- Мовний курс «Українська» (48 год.).

Було організовано навчальний процес у двох форматах: онлайн та офлайн. Проводився постійний аналіз рівня якості освітніх послуг та рівень задоволеності й виправданості очікувань бенефіціарів освітніх послуг. Отримано понад 500 відповідей респондентів щодо актуальності курсів, умов та проведення якості викладання. Негативних відповідей з цих питань не було. Водночас, були пропозиції щодо днів та часу проведення занять, гнучкішого реагування на випадки відключення електроенергії, сигнали повітряної тривоги, продовження занять у бомбосховищах, тощо.

Тренери працювали в аудиторіях, обладнаних ЦОД (2 аудиторії для дистанційного навчання, 1 аудиторія з мультимедійним обладнанням (проектор, комп'ютер, мультимедійна дошка, 1 аудиторія для навчання за комп'ютерами). Навчальні програми під час повітряної тривоги проводилися у бомбосховищі ПУЕТ.

Довготривалий тренінговий курс «Інтеграційно-адаптаційний курс для людей з інвалідністю» був одним з тих, які проходять тільки у форматі офлайн, так як слухачі не мають можливості навчатись дистанційно. Курс «Основи кондитерської майстерності» проводився в обладнаних лабораторіях партнера.

У першому півріччі заняття проводилися онлайн. З вересня – у змішаній формі. У січні-лютому 2022 року була проведена значна робота з поширення інформації про освітні курси й програми ЦОД та формування груп слухачів за їх вибором. Була сформована попередня загальна база слухачів, яким проводилась

розсилка запрошень на тренінги, які планувалися в режимі онлайн з наступним переходом після пом'якшення карантинних обмежень у зв'язку з COVID-19 до очного навчання.

На жаль, після 24 лютого 2022 року потрібен був певний час, щоб адаптуватися до роботи в умовах війни. А головне, переконати потенційних слухачів, що навіть за кризових ситуацій потрібно навчатися. Завдання виявилось край складним: багато людей перебувало у панічному настрої, виїздили за межі області і України. Нестримний потік вимушених переселенців із зони активних бойових дій, постійні сигнали повітряної тривоги, ракетні обстріли лише посилювали ці настрої.

У зв'язку з цим слухачам були запропоновані курси з їх психологічної підтримки, особливостей харчування у кризових ситуаціях. В результаті на освітні програми «Арт-терапія в кризових ситуаціях» та харчування, нутріціологія та фітотерапія в кризових ситуаціях вже з березня почали формуватися повноцінні групи, заняття для яких проводилися переважно у змішаному форматі.

«Хітом» квітня-червня став курс «Домедична підготовка». Інтерес слухачів до нього пояснювався не лише актуальністю в умовах війни, а ще й тим, що в Полтаві, зокрема в партнері ЦОД – Полтавському університеті економіки і торгівлі – для довготривалого проживання залишилася значна кількість ВПО. Переживши страхіття авіа-, ракетних та артилерійських обстрілів, вони стали найактивнішими слухачами курсу. Важливо, що його проводили у формі оффлайн-тренінгу досвідчені фахівці Полтавського обласного осередку Товариства Червоного Хреста в Україні. Заняття проходили переважно у підвальних приміщеннях бомбосховища ПУЕТ, яке на той час пройшло відповідну сертифікацію. Важливо, що слухачі курсу отримали не лише відповідні сертифікати ЦОД, а й сертифікати Товариства Червоного Хреста, які визнаються у країнах, де працює ця організація.

Оперативною відповіддю на потреби слухачів – переважно ВПО, які прагнули працевлаштуватися, стала освітня програма «Основи кондитерської майстерності». Вона була розроблена технологами Полтавського фахового кооперативного коледжу і реалізована у квітні на базі цього закладу вищої освіти – партнера ЦОД. 80-годинний курс опанували 10 слухачів, які й отримали сертифікати ЦОД та свідоцтва державного зразка про набуття робітничої професії «Майстер-кондитер III розряду».

На розвиток професійних компетентностей був спрямований також освітній курс «Основи графічного дизайну» (32 год.), який тренери ЦОД провели в червні-липні. Його успішно закінчили 10 слухачів.

Всеукраїнське визнання отримав 36-годинний курс «Використання інструментів Google». Організований не лише за фінансової підтримки, співробітників офісу DVV International в Україні, він об'єднав 22 слухачів з різних регіонів нашої країни – переважно науково-педагогічних працівників. Слухачі вдосконалили форми та методи онлайн-роботи зі студентами під час дистанційного навчання в період війни: опанували навички формування студентських груп, роботи у Google Meet, створення Google форм, тестових завдань. Випусковою роботою слухачів стали їх власні сайти, які вони зможуть використовувати у подальшій практичній роботі. Важливо й те, що кожен слухач отримав сертифікат ПУЕТ про підвищення кваліфікації.

Ще масштабнішим став довготривалий тренінгів курс «Креативне підприємництво» (32 год.). Ві став можливим завдяки об'єднання зусиль ГО «Центр освіти дорослих Полтавщини» та ЦОД (координація) з КО «Інститут розвитку міста» Полтавської міськради (просування на ринку освітніх послуг), командою тренерів проекту «Creative Spark», який реалізується ПУЕТ за підтримки Британської ради в Україні. Фінансування курсу взяла на себе організація GIZ (Німецьке товариство міжнародного співробітництва).

На офлайн-курс, який тривав у липні-серпні, зареєструвалися 57 слухачів, в т.ч. 20 – ВПО. Вони отримали компетентності з технологій пошуку креативних ідей, маркетингу в креативному підприємстві, креативних технологій продаж, пошуку джерел фінансування. Кожний із слухачів написав власний бізнес-план та презентував його. Як результат – всі отримали сертифікати.

В кінці літа та на початку осені найбільш затребуваними виявилися «Інтерактивно-адаптивний курс для людей з інвалідністю», курси з англійської та української мови. Це пояснюється досить значним відсотком людей похилого віку серед ВПО, які оселилися в Полтаві, а також планами на майбутнє з числа інших вікових груп вимушених переселенців: адаптуватися до місцевого україномовного середовища, або ж підготуватися до переїзду в країни ЄС.

У вересні-жовтні за підтримки менеджменту офісу DVV International в Україні співробітники ЦОД активно працювали над проектною заявкою на грант уряду Японії з підтримки ВПО в Україні. Зрештою, ГО «Центр освіти дорослих Полтавщини» отримала право на реалізацію проекту «Допомога в реабілітації та налагодженні повноцінного життя для ВПО в Україні» (Livelihood rehabilitation assistance and Food/NFI Distribution Project), яким передбачено проведення 650 годин занять зі слухачами з числа ВПО. ГО «Центр освіти дорослих Полтавщини» поклали виконання освітньої складової зазначеного проекту на ЦОД. Відтак у жовтні-грудні 2022 року, його співробітниками й залученими тренерами було розроблено 17 освітніх програм та проведено запис 370

бажаючих з числа ВПО навчатися за ними. За цей час, у виділених ПУЕТ аудиторіях було також створено навчальний клас для проведення занять з курсу «Крій та шиття одягу»: змонтовані 4 швейні машинки та оверлоки, придбані за кошти уряду Японії, надані ПУЕТ праски, гладильні дошки, столи тощо. Важливо, що клас розташовано у бомбосховищі, а його електричну мережу підключено до дизель-генератора.

Вже у грудні в рамках ЦОД проведено перший 8-годинний тренінг «Управління конфліктами. Відновлювальний підхід». Усього у 2022 р. в рамках ЦОД було проведено 931 годин занять, у тому числі 515 годин за кошти DVV International, решта – за рахунок залучених коштів партнерів та слухачів.

Регулярно проводилось анкетування слухачів, які давали свої відгуки про якість освітніх програм та роботу й педагогічну майстерність викладачів і тренерів. Отримані дані постійно аналізувалися методистом. За результатами аналізу ним разом з викладачами визначалися шляхи удосконалення курсів та методики їх проведення, їх адаптації до особливостей і потреб слухачів. Як і раніше, ЦОД особливу увагу приділяв розробці курсів та залучення на них соціально-вразливих категорій населення: ВПО, безробітних, звільнених з місць позбавлення волі, учасники АТО.

Таким чином, 2022 рік для команди ЦОД був досить напруженим та динамічним, пов'язаним із досить гострими й складними викликами й ризиками. Нам вдалося не лише зберегти, а й розширити коло партнерів на напрямки освітньої діяльності.

На діяльність ЦОД суттєво впливало зменшення фінансування його заходів з місцевого бюджету. Найкритичнішою в лютому 2022 року була ситуація із Університетом третього віку (УТВ) – проект у рамках ЦОД, направлений на роботу з людьми віку 55+. На той час на його освітніх програмах, фінансування яких припинилося зовсім, навчалось 720 осіб похилого віку. Враховуючи, що в умовах війни ця категорія людей потребувала особливої підтримки, керівники УТВ та його викладачі ухвалили рішення про продовження своєї роботи зі слухачами на волонтерських засадах. Завдяки цьому у лютому-травні 2022 року скорегований навчальний план для слухачів УТВ був виконаний повністю. У вересні 2022 року до занять в університеті приступили близько 230 слухачів, кожен з яких перерахував на рахунок ГО «Центр освіти дорослих Полтавщини» благодійну допомогу у розмірі 300 грн. Це дало можливість частково стимулювати роботу викладачів-волонтерів у вересні-грудні 2022 року та успішно завершити перший семестр 2022-2023 навчального року. Всього для слухачів УТВ було проведено занять : у лютому-травні 2022 року – 68 годин, у вересні-грудні – 308 годин. До роботи зі слухачами було

залучено 22 викладачів.

Спільно з КО «Інститут розвитку міста» були залучені кошти Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) у сумі 22 тис. 600 грн. на фінансування чотириденного тренінгу «Креативне підприємництво». Участь у тренінгах взяли 57 осіб, у т.ч. 20 – ВПО. За кошти слухачів були закуплені необхідні вибрані матеріали для проведення занять з основних курсів «Сумка-шопер у національному стилі», «Харчування, нутриціологія та фітотерапія в кризових ситуаціях» (13500 грн.).

Нарешті, за активної участі співробітників офісу DVV International в Україні ГО «Центр освіти дорослих Полтавщини» підписала угоду з японською благодійною організацією SVA (Shanti Volunteer association) про реалізацію за кошти уряду Японії Проекту «Допомога в реабілітації та налагодженні повноцінного життя для ВПО в Україні». Окрім надання ВПО гуманітарної допомоги, Проектом передбачено фінансування 680 годин навчальних занять (253500 грн.) та закупівлю обладнання матеріалів для їх проведення. Реалізацію освітньої складової цього Проекту покладено на команду ЦОД.

Витрати на утримання навчальних аудиторій, комунальні та експлуатаційні витрати на приміщення офісу й для проведення занять, підтримку мережі Internet, енерго- та теплозабезпечення в умовах відключення електроенергії (за рахунок безперебійної роботи дизельного генератора), облаштування приміщень для занять в бомбосховищі взяв на себе ПУЕТ. Водночас, стабільність у реалізації освітніх програм ЦОД забезпечило саме фінансування DVV International.

ЦОД оперативно відреагував на зміни пріоритетів слухачів, зробивши акцент на проведення курсів з основ надання першої домедичної допомоги, психологічної підтримки, здорового харчування в кризових ситуаціях, запропонував актуальні програми професійної підготовки й перекваліфікації.

Залучення до ЦОД додаткових джерел фінансування, нових партнерів, дало можливість команді менеджерів і викладачів, які об'єднались навколо завдань розвитку освіти дорослих у Полтаві, адекватно відреагувати на гострі виклики й загрози, що постали перед нею з початком повномасштабної війни росії проти України. Загальна кількість учасників в усіх заходах ЦОД за 2022 рік склала 707 осіб, з них 605 жінок і 102 чоловіки.

Висновки з дослідження. Отже, за результатами аналізу роботи Центру освіти дорослих м. Полтава можна зробити такі висновки, які допоможуть іншим організаціям, які займаються освітою дорослих в умовах повномасштабного російського вторгнення:

1. Забезпечення стійкості роботи та її продовження є надзвичайно

важливим як для тренерів та співробітників, так і слухачів освітніх курсів.

2. Перехід курсів в онлайн-формат, а при вимкненні електроенергії – навпаки, в офлайн-аудиторії, забезпечені генераторами, переобладнання інфраструктури.

3. Великий акцент – на роботі з ВПО, що обумовлене як специфікою регіону (Полтава та область стали одним із центрів, де приймали біженців зі Сходу), так і потребою в налагодженні життя в нових умовах, у яких перенавчання та психологічна допомога, забезпечені курсами ЦОД, стали надзвичайно важливими.

4. Відкриття нового напрямку – гуманітарної допомоги ВПО та іншим вразливим верствам населення, що дозволило не лише подолати гуманітарну кризу, але і залучити нових слухачів ЦОД, які отримали значну лояльність до діяльності Центру.

5. Звернення до міжнародних донорів, які забезпечили необхідне фінансування, адже українські джерела значно зменшилися.

6. Курси ЦОД направлені на жінок, у тому числі з дітьми, що спричинене специфікою демографічної структури ВПО.

Насамкінець підкреслимо, що центри освіти дорослих можуть стати кластерами відновлення та адаптації людей до нових обставин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Когут, І, Нікуліна, О., Сирбу, О., Жерьобкіна, Т., Назаренко, Ю. (2023). *Війна та освіта: Як рік повномасштабного вторгнення вплинув на українські школи*. Київ: Аналітичний центр Cedos.

2. Николаєв, Є., Рій, Г., Шемелинець, І. (2023). *Вища освіта в Україні: зміни через війну: аналітичний звіт*. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка.

3. Шевчук, І., Шевчук, А. (2022). Освітня аналітика крізь призму війни: виклики та можливості для вищої школи України. *Економіка та суспільство*, 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80>.

FEATURES OF THE WORK OF THE ADULT EDUCATION CENTER IN THE CONDITIONS OF A FULL-SCALE MILITARY INVASION

Olga Stefaniuk

Candidate of Economical Sciences, Associate Professor

Poltava University of Economics and Trade

Poltava, Ukraine

ORCID 0000-0001-7362-6096

oluska2017@ukr.net

Kseniia Pyvovarska

Candidate of Philosophical Sciences

Poltava University of Economics and Trade
Poltava, Ukraine
ORCID 0000-0003-1831-2929
lumpen@meta.ua

Abstract. The year 2022 brought extraordinary challenges that led to huge changes in all areas, including education. It was very difficult or even impossible for educators to work in the conditions of a full-scale invasion. The huge number of people who became forced migrants also had a significant impact on the situation in education, including both education workers and students.

The problems of the development of adult education in Ukraine are devoted to the scientific works of O. Anishchenko, L. Lukyanova, N. Kosyk, E. Bohiv, O. Vasylenko, O. Volyarska, etc. Also, the issue of adult education is considered in the journalistic press, because it is becoming more and more relevant. Some time after the start of the invasion, works appeared that analyzed changes in Ukrainian education. As a rule, they related to formal education.

The purpose of the article is to analyze the peculiarities of the functioning of the adult education center in Poltava in the conditions of a full-scale military invasion and to extrapolate the obtained results to develop general recommendations regarding the activity of adult education centers

Based on the results of the analysis of the work of the Center for Adult Education in Poltava, the following conclusions can be drawn, which will help other organizations engaged in adult education in the conditions of a full-scale Russian invasion. Ensuring the sustainability of work and its continuation is extremely important for both trainers and employees, as well as students of educational courses. Transition of the courses to the online format, and when the electricity is turned off, on the contrary, in the offline auditorium, provided with generators, re-equipment of the infrastructure. A large emphasis is placed on work with IDPs, which is due to both the specificity of the region (Poltava and the region became one of the centers where refugees from the East were received), and the need to adjust life in new conditions, in which retraining and psychological assistance provided by courses Data centers have become extremely important. The opening of a new direction – humanitarian assistance to IDPs and other vulnerable sections of the population, which made it possible not only to overcome the humanitarian crisis, but also to attract new listeners of the Center, who gained significant loyalty to the Center's activities. Appeal to international donors who provided the necessary funding, as Ukrainian sources have significantly decreased. Data center courses are aimed at women, including those with children, which is caused by the specifics of the demographic structure of IDPs. Adult education centers can become clusters of recovery and adaptation of people to new circumstances.

Key words: adult education; values; adult education center; martial law.

REFERENCES

1. Kohut, I., Nikulina, O., Syrбу, O., Zherobkina, T., & Nazarenko, Y. (2023). *War and education: How a year of full-scale invasion affected Ukrainian schools*. Kyiv: Cedos analytical center. [in Ukrainian].
2. Nikolaev, E., Riy, H., & Shemelinets, I. (2023). *Higher education in Ukraine: changes due to the war: analytical report*. Kyiv: Kyiv Borys Grinchenko University. [in Ukrainian].
3. Shevchuk, I. & Shevchuk, A. (2022). Educational analytics through the prism of war: challenges and opportunities for higher education in Ukraine. *Economy and society*, 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-80> [in Ukrainian].

Матеріали надійшли до редакції
15.05.2023 р.